

СПИСКИ (ПЕРЕЛІКИ, РЕЄСТРИ) НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

**Кудерська Надія Іванівна - доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри мистецтвознавчої експертизи Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв (Київ, Україна)**

Кудерська Ірина Олександрівна - магістр права (Київ, Україна)

УДК 341.24 (477)

Исследована нормативно-правовая основа создания и ведения списков (перечней, реестров) нематериального культурного наследия; охарактеризованы национальные списки (перечни, реестры) нематериального культурного наследия; раскрыты основные критерии нематериального культурного наследия для внесения в Репрезентативный список нематериального культурного наследия человечества ЮНЕСКО, Список нематериального культурного наследия, нуждающегося в срочной охране ЮНЕСКО, национальных списков (перечней, реестров) нематериального культурного наследия.

Ключевые слова. Нематериальное культурное наследие, списки (перечни, реестры), критерии.

Se studiază temeiul de reglementare normativă a creării și menținerii listelor (registre) ale patrimoniului cultural imaterial; sunt caracterizate listele naționale (registre) ale patrimoniului cultural imaterial; sunt dezvăluite principalele criterii ale patrimoniului cultural imaterial pentru înscrierea în Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității de către UNESCO, Lista patrimoniului cultural imaterial care necesită protecția urgentă UNESCO, liste naționale (registre) ale patrimoniului cultural imaterial.

Cuvinte cheie: Patrimoniul cultural imaterial, liste (registre), criterii.

Studied the legal basis for creating and maintaining lists (lists, registers) intangible cultural heritage; characterized national lists (lists, registers) intangible cultural heritage; The basic criteria for intangible cultural heritage for inclusion in the Representative List of the Intangible Cultural Heritage UNESCO List of Intangible Cultural Heritage in need of urgent protection of UNESCO, national lists (registers) intangible cultural heritage.

Keywords. Intangible cultural heritage lists (registers), criteria.

Вступ. Нематеріальна культурна спадщина (далі – НКС) народів України є частиною спільної спадщини людства в різних областях діяльності, потужним засобом зближення народів України, етнічних груп і затвердження їх культурної самобутності. Безмежне її соціальне, економічне, культурне та політичне значення. Головною метою держави є збереження глибинних, базових основ багатонаціональної культури України, національних мов й літератури, значущих

традицій, пам'яток фольклору, захист культурної самобутності кожного народу України, створення умов для популяризації НКС народів країни для збереження її єдиного культурного простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Правові аспекти щодо списків (переліків, реєстрів) нематері-

альної культурної спадщини України не досліджувалися.

Ціль статті (постановка завдання). Дослідити нормативно-правову основу створення та ведення списків (переліків, реєстрів) нематеріальної культурної спадщини; охарактеризувати національні списки (переліки, реєстри) НКС; розкрити основні критерії нематеріальної культурної спадщини для внесення до Репрезентативного списку НКС людства ЮНЕСКО, Списку НКС, що потребує термінової охорони ЮНЕСКО, національних списків (переліків, реєстрів) НКС.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Списки, переліки, реєстри, як відомо, надають цінність тому, що в них перераховується. Це співвідноситься з принципом, за яким неможливо захищати те, що не цінується. У травні 2001 року було оголошено в ЮНЕСКО перші 19 «шедеврів усної та нематеріальної спадщини людства», потім 28 – у листопаді 2003 року, 43 – у 2005 році. Так, шедеврами усної та нематеріальної спадщини людства стало 90 форм культурного самовиразу із 70 країн світу.

Сам вислів «шедеври усної та нематеріальної спадщини людства» передбачив й підкреслив існування НКС ще до появи її визначень ЮНЕСКО, складання відповідних списків та вжиття заходів охорони. Одним з критеріїв включення того чи іншого феномена у список шедеврів НКС ЮНЕСКО була його життєздатність: якщо він насправді життєвий, немає необхідності його охороняти; якщо він майже мертвий, ніяка охорона вже не допоможе.

Світова спадщина як феномен виступає сукупністю спадкових шедеврів людства, об'єднаних списком. Списки світової спадщини народжуються з дій, які перетворюють обрані аспекти локальної спадщини, що передається у спадок, у транслокальну спадщину, що передається за домовленістю, – спадщину людства.¹ Все, що включається до списку

(незалежно від свого попереднього контексту), поміщується у певному зв'язку з іншими шедеврами. Тобто список стає контекстом для всього, що він об'єднує [1]. Кожна держава зацікавлена не лише у збереженні об'єктів НКС, що формують її самобутність, а й у поширенні інформації про них серед світового співтовариства, дбаючи про свою складову у відповідному такому списку.

Конвенцією ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003 р.) (далі – КпОНКС) [ст.16,17, 2] передбачено створення 2-х списків:

1) *Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства* (далі – Репрезентативний список) (аналог Списку світової культурної спадщини), який забезпечує наочність і популярність НКС всьому світу. Приміром, включення до нього південноамериканського танго (від Аргентини і Уругваю) сприяло проведенню у низці країн фестивалів танго;

2) *Списку нематеріальної культурної спадщини, що потребує термінової охорони* (далі – Список), який встановлює пріоритетність прийняття заходів щодо збереження нематеріальної спадщини. Кошти на їх збереження складаються із внесків країн-учасниць і пожертвуваль із зовнішніх джерел;

а також Реєстр передового досвіду, який містить програми, проекти і заходи, що якнайкраще відображають принципи та цілі КпОНКС.

Для забезпечення більшої наочності НКС, сприяння поглибленню усвідомлення її значення та заохочення діалогу на основі поваги до культурного різноманіття Міжурядовий комітет з охорони НКС ЮНЕСКО² (далі – Комітет) за пропозицією відповідних держав-учасниць складає, оновлює та публікує Репрезентативний список. Комітет розробляє та подає на затвердження Генеральній асамблеї держав-учасниць критерії складання, оновлення та публікації Репрезентативного списку [ст.16, 2]. Так, об'єкти НКС – кандидати до Репрезентативно-

¹ О разделении передающегося по наследству и передающегося по договоренности см.: Sollors W. Beyond Ethnicity: Consent and Descent in American Culture. New York, 1988.

² Міжурядовий комітет з охорони НКС складається з представників 24 держав – учасниць КпОНКС. Його члени обираються терміном на 4 роки. Половина його складу переобирається кожні два роки.

го списку повинні відповідати **низці критеріїв**, зокрема їх внесок у краще знання про нематеріальну культурну спадщину і в підвищення розуміння його важливості. А кандидати на внесення до Списку повинні також виправдовувати захисні заходи, що приймаються для забезпечення їх життєздатності. До кожного списку окремий пакет критеріїв було ухвалено на першій позачерговій сесії Комітету у м. Ченду (Китай) у травні 2007 року. Ці два пакета дуже схожі, а саме:

- 1-й критерій є загальним для обох списків – об'єкт, номінований на включення, повинен задовольняти визначенню НКС, закріпленому КпОНКС;
- 3-й критерій вимагає розробки заходів з охорони об'єкта НКС;
- 4-й критерій стосується участі та згоди спільнот, груп, а в деяких випадках окремих осіб;
- за 5-м критерієм номінований об'єкт повинен входити у внутрішньодержавний перелік³, що покладає на державу-учасницю обов'язок дотримання зобов'язань щодо нього.

При цьому 2-й критерій Репрезентативного списку передбачає, що об'єкти, запропоновані для включення, повинні задовольняти цілям Репрезентативного списку. А 2-й і 6-й критерії Списку стосується випадків, коли необхідним є термінове втручання, і процедури консультацій із зацікавленими державами-учасниками в термінових випадках.

Для вжиття відповідних заходів з охорони Комітет складає, оновлює і публікує Список та включає спадщину, що потребує термінової охорони, до цього Списку на прохання відповідної держави-учасниці. Комітет розробляє та подає на затвердження Генеральної асамблеї критерії складання, оновлення та публікації зазначеного Списку. У випадках надзвичайної терміновості Комітет може, проконсультувавшись із заінтересованою державою-учасницею, внести об'єкт відповідної спадщини до Списку [ст.16, 2].

Складання ЮНЕСКО Репрезентативного списку і Списку було розпочато у вересні 2008

³ Правом номінування користуються тільки ті країни, які ратифікували Конвенцію про збереження нематеріальної культурної спадщини (2003).

року. Ці списки НКС створені «для забезпечення ідентифікації з метою охорони ...» [2]. А оскільки охорона має на увазі «заходи, що забезпечують життєздатність», до них повинні включатися «живі» об'єкти НКС з обов'язковою інформацією про їх життєздатність.

Внесені до них об'єкти різноманітні: є **колективні об'єкти НКС**, подані від кількох країн, приміром, танго (Аргентина, Уругвай, 2009 р.), соколина охота (Бельгія, Саудівська Аравія, ОАЕ, Іспанія, Франція, Монголія, Марокко, Катар, Словаччина, Сирія, Чехія, Південна Корея, 2010 р.), свято Навруз (Азербайджан, Індія, Іран, Киргизія, Пакістан, Таджикистан, Туреччина, Узбекистан, 2009 р.) й **індивідуальні об'єкти НКС**, як то киргизький епос манас (Киргизія, 2013 р.), турецький фестиваль вимазаних у масло борців «**Кирпкинар**» (Туреччина, 2010 р.), петриківський розпис (Україна, 2013 р.).

Для ведення названих списків використовується така класифікація об'єктів:

- усна народна творчість (казки, епічні пісні, епічні сказання, билини, фольклорна проза, ін.);
- виконавські мистецтва (пісенне мистецтво, танцювальне мистецтво, музично-інструментальне мистецтво, театральне мистецтво (народний театр, народний цирк і т. п.), сказительства, ін.);
- святково-обрядова культура (свята, обряди, ритуали, ін.);
- техніки і технології (пов'язані з традиційними ремеслами, народними музичними інструментами, традиційним народним костюмом, традиційної господарської та побутовою культурою, ін.).

Правом номінування до цих списків користуються країни, які ратифікували КпОНКС. Проект подання номінації до них було розроблено на основі Номінаційного досьє щодо включення об'єктів НКС будь-якої країни до Списків ЮНЕСКО (Список класифікаторів та довідкових файлів ООН див. у Додатках). Це досьє розглядають експерти Міжурядового комітету з охорони НКС ЮНЕСКО, які, приїжджаючи у країну, вивчають даний об'єкт НКС на місці, а потім надають експертний висновок про нього. Такий висновок є підставою для виз-

начення, чи буде об'єкт включено до списку, чи досьє необхідно допрацьовувати. Країна має право відкликати досьє, якщо є суттєві зауваження. Експертний висновок розглядається на черговій сесії ЮНЕСКО, де й приймаються відповідні рішення щодо номінантів.

У 2008 році перша в історії номінація України до *Списку світових шедеврів усної та нематеріальної спадщини людства ЮНЕСКО* «Національний Сорочинський ярмарок» була відхилена саме через те, що її носієм було вказано ТОВ «Сорочинський ярмарок». Адже носієм об'єктів НКС може бути людина чи група людей, які зберігають його природним чином, передаючи з покоління в покоління, у природному середовищі, а не підприємство. Українською стороною доопрацьовуються зауваження за результатами розгляду українського досьє. У 2012 році «Косівська кераміка як традиційне ремесло Карпатського регіону XVI-XXI ст.» і «Петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне малярство XIX-XXI ст.» було номіновано до Репрезентативності списку, які у 2013 році було включено. У 2013 році було заявлено про номінування до Репрезентативного списку українських народних казок, проте це стало неможливим через їх ротирування в українській масовій культурі всього на 2-3% [3]. У січні 2016 року розпочато процедуру внесення унікальної буковинської Маланки до Репрезентативного списку, готуються відповідні презентаційні документи для подання до Міністерства культури України [4].

Методичні рекомендації щодо підготовки та оформлення документів про включення об'єктів НКС України до списків ЮНЕСКО так і не розроблені, хоча відомий проект Методичних рекомендацій зі збору й обробки елементів НКС, розроблений комісією зі збору, обробки та складання переліку елементів НКС Харківської області [5]. Цим проектом обумовлено, зокрема, особливості медіа-презентації, орієнтовний план статті тощо.

НКС властиві постійні розвиток і зміни, а тому нерідко її об'єкти опиняються під загрозою зникнення. Тому першочергове значення має виявлення, опис і систематизація всіх форм НКС. ЮНЕСКО ставить собі завданням допомагати країнам-учасникам у збереженні

та популяризації їхньої спадщини, однак державам необхідно самим брати участь у визначенні культурної спадщини та етнічних особливостей окремих націй. Для забезпечення ідентифікації з метою охорони НКС кожна держава-учасниця КпОНКС з урахуванням своєї ситуації складає один чи більш ніж один перелік НКС, наявної на її території [ст.12, 2]. Оскільки у КпОНКС не обумовлені принципи класифікації, що підкреслює гнучкість даної норми, держави-учасниці можуть формувати їх структуру на власний розсуд. Національні переліки, реєстри, списки різняться за змістом і підходами. Деякі країни створюють їх за адміністративним розподілом, за знаходженням спільнот або за проявами. Окрім того, такі переліки, реєстри, списки повинні оновлюватися регулярно. Кожна держава-учасниця, подаючи періодично свій звіт Комітетові, повідомляє відповідну інформацію про них [ст.12, 2]. Створення та ведення таких вимагає скоординованих зусиль носіїв (передавачів) НКС, фахівців у сфері НКС, використання накопиченого національного й зарубіжного досвіду.

Держава зобов'язана забезпечувати доступ до об'єктів НКС і можливість їх використання, що має бути законодавчо обумовлено. Реалізація такого у багатьох країнах здійснюється й шляхом формування електронного каталогу, що утворюється як інформаційна система/база даних з урахуванням розробленої анкети – паспорта об'єкта НКС, на основі якої здійснюється формування і поповнення регіональних банків даних в окремих регіонах/суб'єктах країни (приміром, у РФ⁴).

У грудні 2012 року було створено Міністерством культури України Національний перелік об'єктів нематеріальної культурної спадщини та затверджено зразок відповідної облікової картки [6]. Включення об'єктів НКС до цього переліку здійснюється на підставі рішення Експертної ради Міністерства культури України, до складу якої входять відомі фольклористи та етнологи. Першими до нього увійшли:

⁴ Електронний каталог РФ є інформаційною системою, що включає в себе базу даних про об'єкти НКС (анотація, опис, дослідження, документування, реферат, примітки, цифрове відображення графіки, фото, відео та звуку).

1) **Козацькі звичаї, традиції, ігри, танці, трюки та вправи:** майстерне володіння батоном, шаблею, списом, луком та стрілами, прийоми вольтижування (акробатичні вправи верхи на коні, що рухається), які застосовували українські козаки-воїни у XV-XVIII ст. (географічний ареал історичного та сучасного побутування – м. Запоріжжя, о. Хортиця; носій – кінний театр «Запорозькі козаки»);

2) **Опішнянська кераміка – техніка виготовлення розпису** (ареал – Полтавська обл., Зіньківський район, смт. Опішне; носій – ПП «Гончарний круг»);

3) **Косівська кераміка як традиційне ремесло Карпатського регіону XVI-XXI ст.** (ареал – Івано-Франківська обл., Косівський район, м. Косів; носій – Косівський інститут декоративно-прикладного мистецтва Львівської національної академії мистецтв);

4) **Кролевецькі ткані рушники – використання традиційної техніки перебору з ремізно-човниковим ткацтвом, поєднання червоно-білих кольорів, орнаментика** (ареал – Сумська обл., Кролевецький район, м. Кролевець; носій – КП «Кролевецьке художнє ткацтво»);

5) **Петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне малярство XIX-XXI ст.** (ареал – Дніпропетровська обл., Петриківський р-н, смт. Петриківка; носій – Петриківське КП «Центр народних ремесел Петриківщини»);

6) **Писанкарство** (ареал побутування – вся територія України, а також місця компактного проживання українців за межами України; носій – музей «Писанка» у м. Коломия Івано-Франківської обл.) [6].

У січні 2015 року було включено **Козацькі пісні Дніпропетровщини** (ареал – Дніпропетровська область; носії не становлять якоїсь однієї громади: в одних місцях вони об'єднані у фольклорні аматорські колективи (наприклад, у м. Жовті Води ансамбль «Знахідка», у м. Підгородне Дніпропетровського р-ну ансамбль «Криниця», у с. Богуслав Павлоградського р-ну ансамбль «Богуславочка», а в інших – окремі особи, які не беруть участі у художніх колективах, або неформальні гурти, які збираються при нагоді у вихідний, свято, просто поспівати коло хати (приміром у с. Капулівка Нікополь-

ського р-ну). Також мала додатися: **Культура хліба** (Хлібна культура і традиції), бо хліб не лише матеріальна річ, це – святина, предмет обожнювання, оберіг, жертвна справа або й саме божество чи втілення божественної сили.

Перелік створено з метою декларування наявних в Україні зафіксованих об'єктів НКС, оптимізації можливостей їх пошуку, відбору, систематизації, навігації тощо. Тобто даний **Перелік є інформаційною системою, що включає в себе банк даних об'єктів НКС народів України** (ідентифікація, документування, дослідження), єдність і порівнянність яких забезпечуються за рахунок загальних принципів формування, методів і форми ведення каталогу. Нині цей перелік має поповнитися трьома номінаціями: «Решетилівська вишивка «білим по білому» і виготовлення коврів – скарби Полтавщини», «Традиційний кримськотатарський орнамент» і «Караїмська кухня: синтетичне мистецтво довжиною у століття», ін. У 2015 році було підготовлено проект Порядку створення та оновлення переліків елементів нематеріальної культурної спадщини України, включаючи електронну версію переліку [7].

Для забезпечення виявлення й інвентаризації НКС з метою подальшого здійснення їх охорони Міністерством культури України у законопроекті «Про охорону НКС» (2015 р.) [ст.16, 8] було запропоновано такі **основні вимоги до переліків НКС:**

1) на державному рівні створюються та ведуться державні переліки НКС України;

2) на місцевому та регіональному рівнях створюються та ведуться переліки НКС, наявної на відповідній території України;

3) переліки НКС мають переглядатися кожні шість років;

4) переліки НКС можуть бути чотирьох категорій;

5) переліки НКС можуть створюватись як державними органами і закладами культури, так і недержавними організаціями культури. Керівники організацій, що беруть участь у їх створенні, забезпечують достовірність, збереження і право доступу до інформації про об'єкти НКС, включені до відповідних переліків;

6) порядок створення та ведення переліків НКС визначається рішенням ЦОВВ у сфері КС;

7) кожен перелік НКС має бути опублікований та відкритий для постійного ознайомлення з ним громадськості.

Критеріями відбору об'єктів НКС для включення до переліків є:

- історична і культурна значущість для населення, що проживає в Україні чи на її окремій території;
- унікальність (єдиний у своєму прояві, який має високу художню цінність);
- поширеність (користується високою потребою в частині свого функціонального призначення у населення, що проживає в Україні чи на її окремій території, визнаний спільнотами, групами і, в деяких випадках, окремими особами як частина їхньої культурної спадщини, постійно відтворюваний спільнотами і групами залежно від їх навколишнього середовища, їх взаємодії з природою і їх історії);
- самотність і спадкоємність (передача від покоління до покоління), що сприяють повазі культурного різноманіття й творчості;
- інш.

Перелік об'єктів НКС України повинен вестися ЦОВВ у сфері КС у відповідності до чинного законодавства України, має періодично оновлюватися й оприлюднюватися. Порядок його формування, ведення, внесення до нього змін, його використання, інш. повинно визначатися Положенням про Перелік об'єктів НКС України, ухваленим цим центральним органом.

Приналежність об'єкта НКС до всесвітньої спадщини впливає як на популяризацію його, так і країни в цілому. Але для потрапляння об'єкта НКС до списків ЮНЕСКО потрібно знайти незаперечні аргументи на його захист. Саме тому бажано матеріали для включення об'єктів НКС до Переліку об'єктів НКС України готувати за тими ж вимогами, які встановлені для включення до Репрезентативного списку НКС людства ЮНЕСКО або Списку нематеріальної культурної спадщини, що потребує термінової охорони ЮНЕСКО, в електронній та мануальній формі українською й однією з мов міжнародного спілкування.

На місцевому чи регіональному рівнях також створюються та ведуться переліки НКС, наявної на відповідній території України. Наприклад, першим об'єктом НКС краю, що потрапив до Переліку об'єктів (елементів) НКС Харківської області, стало «**В'язання віників на Слобожанщині**». Базою для його дослідження й опису став відомий осередок цього ремесла – село Лиман Зміївського району, де понад століття в'язання віників є невід'ємною частиною життя місцевих мешканців, одним з наріжних каменів їхньої локальної ідентичності та своєрідним культурним символом громади [8].

Виключення об'єкта НКС із державних переліків об'єктів НКС має здійснюватися ЦОВВ у сфері КС на підставі відповідного висновку експертизи про втрату об'єктом НКС своєї цінності (автентичності), а з місцевих чи регіональних переліків – органами, що їх створили у відповідності до положення про списки (переліки) НКС, затвердженого ЦОВВ у сфері КС.

Культура, її цінності можуть як з'єднувати, так і роз'єднувати покоління, якщо в їх основі немає єдиної духовної складової. Тому основною метою в області культури є забезпечення збереження в єдиному культурному просторі різноманіття всієї накопиченої попередніми поколіннями системи цінностей, втілених у об'єктах НКС, що дозволяє зберігати національну самотність усіх народів, що проживають в Україні.

Висновки: 1. Констатовано, що Перелік об'єктів НКС України:

а) повинен вестися центральним органом виконавчої влади у сфері культурної спадщини у відповідності до чинного законодавства України;

б) має періодично оновлюватися й оприлюднюватися;

в) порядок його формування, ведення, внесення до нього змін, його використання, інш. повинно визначатися Положенням про Перелік об'єктів НКС України, ухваленим центральним органом виконавчої влади у сфері культурної спадщини.

2. Зазначено, що матеріали для включення об'єктів НКС до Переліку об'єктів НКС України готувати за тими ж вимогами, які встановлені для включення до Репрезентативного

списку НКС людства ЮНЕСКО або Списку нематеріальної культурної спадщини, що потребує термінової охорони ЮНЕСКО, в електронній та мануальній формі українською й однією з мов міжнародного спілкування.

3. Запропоновано: виключення об'єкта НКС із державних переліків об'єктів НКС має здійснюватися центральним органом виконавчої влади у сфері культурної спадщини на підставі відповідного висновку експертизи про втрату об'єктом НКС своєї цінності (автентичності), а з місцевих чи регіональних переліків – органами, що їх створили у відповідності до положення про списки (переліки) НКС, затвердженого центральним органом виконавчої влади у сфері культурної спадщини.

Література

1. Schuster M. J. Making a List and Checking it Twice: The List as a Tool of Historic Preservation / M. J. Schuster // CPC [Cultural Policy Centre at the University of Chicago] Working Paper. – 2002. – Vol. 14.

2. Конвенція ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини. Конвенція, Міжнародний документ: від 17.10.2003 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_d69.

3. Украинские сказки не попадут в список ЮНЕСКО. Comments.UA. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://comments.ua/life/405875-ukrainskie-skazki-popadut-spisok.html>.

4. Буковинська Маланка має всі шанси потрапити до нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО. Шеф-Редактор, Chernivtsi, Новини – 16.01.2014. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://times.cv.ua/2014/01/16/bukovynska-malanka-maje-vsi-shansy-potrapyty-nematerialnoji-kulturnoji-spadschyny-yunesko-foto>.

5. Проект Методичних рекомендацій зі збору й обробки елементів НКС, розроблений комісією зі збору, обробки та складання переліку елементів НКС Харківської області. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.cultura.kh.ua/uk/activities/projects/intangible-cultural-heritage/documents/4427-metodichni-rekomendatsiyi-zi-zboru-j-obrobki-elementiv-nematerialnoyi-kulturnoyi-spadschini>.

6. Наказ Міністерства культури України «Про затвердження примірного зразка форми облікової картки об'єкта (елемента) нематеріальної культурної спадщини України та визначення об'єктів нематеріальної культурної спадщини України» від 14.12.2012 №1521(зміни Наказ Мінкультури №951 від 07.11.2014 р. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1521-11>.

7. Звіт Міністерства культури України про стан виконання Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію у 1 кварталі 2015 року. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://C:/Users/1/Desktop/ЗвітМінкульт2015.pdf>.

8. Законопроект «Про нематеріальну культурну спадщину». 07.04.2015. ПРЕС-СЛУЖБА МІНІСТЕРСТВА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ. [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248077113&cat_id=244277212.

9. В'язання віників на Слобожанщині. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.cultura.kh.ua/uk/activities/projects/intangible-cultural-heritage/4429-vjazannja-vinikiv-na-slobozhanschini--persnij-obekt-nematerialnoyi-kulturi-kraju>.